

ILONA KALASHNYK

PhD, Associate Professor, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine;
e-mail: ikalachnik@ukr.net

LIUDMYLA BONDAREVSKA

PhD, Associate Professor, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine;
e-mail: lmillabond@gmail.com

OLENA STASKO

PhD, Associate Professor, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine;
e-mail: Lenastasko@gmail.com

s. 83-94

ДЕТЕРМІНАНТИ ВІЯВУ ТЕНДЕНЦІЇ ДО ПСИХОЛОГІЧНОЇ СМЕРТІ

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито, що глибинно-психологічні витoki тенденції до психологічної смерті пов'язані з Едіповим періодом розвитку суб'єкта. Поставлено акцент на необхідності здійснення глибинної психокорекції щодо нівелювання деструктивних тенденцій психіки. Розкрито сутність явища психологічної смерті та виявлено його глибинні детермінанти. Формування тенденції до психологічної смерті, пов'язане з травмуючим досвідом дитинства. Доведено, що ця тенденція пов'язана з психологічним захисним механізмом і може розглядатися як форма захисту особистості від травмуючого досвіду. Виявлено кореляцію між тенденцією до психологічної смерті та об'єктивними відношеннями, що виявляється як негативізм щодо світу. У дослідженні стверджується, що майбутні практики-психологи доцільно пройти психокорекцію активного соціально-психологічного пізнання, щоб зняти схильність до психологічної смерті.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

психологічна смерть, психологічна імпотенція, несвідоме, глибинні механізми психіки, едіпів комплекс, психологічні методи захисту.

Вступ

Сучасне українське суспільство стикається з новими проблемами щодо адаптації особистості до швидко змінюючого середовища. Процес пристосування до непостійної реальності життя часто викликає внутрішню дисгармонію емоційного стану, що несприятливо впливає на практикуючого психолога. У зв'язку з цим, розуміння тенденцій психіки, що визначають поведінку психолога, стає актуальною у професійному розвитку.

Однією з таких тенденцій є феномен психологічної смерті. Розуміння цього явища є недостатньо вивченим у науковій літературі, тому вивчення глибинно-психологічних коренів цієї тенденції є науковим дослідженням важливою задачею. Враховуючи це, метою цієї статті є огляд дисертаційного дослідження з психодинамічного підходу на тему «Глибино-психологічні витoki тенденції особистості до психологічної смерті».

Виконане дослідження має на меті розкрити фактори, що сприяють розвитку тенденції особистості до психологічної смерті, зокрема зіставити цей феномен з психодинамічними процесами. Дослідження базується на аналізі літературних джерел та емпіричних даних, отриманих з допомогою спеціально розробленого інструментарію для оцінки та вивчення даної проблеми.

Отримані результати сприятимуть поглибленому розумінню тенденції особистості до психологічної смерті, а також допоможуть виявити можливості для особистісної корекції практикуючих психологів. Дослідження є важливим кроком у розвитку наукової бази з даної теми і може служити основою для подальших досліджень в цій області.

1. Теоретичні засади вивчення феномену психологічної смерті.

Аналіз наукової літератури підтверджує відсутність чіткого визначення феномену психологічної смерті у філософії та психології. Однак, цей феномен відображався у окремих працях, що досліджували проблеми глибинної психології. Роботи Ф.Е. Василюка, П.Б. Ганнушкіна, Р. Мея, З. Фрейда, Е. Фрома, К.Г. Юнга, Т.С. Яценко та інших авторів показують, що автори зверталися до цього поняття.

У філософських концепціях та психологічних дослідженнях феномен психологічної смерті пов'язується з потягами до життя та смерті, які супроводжуються статичністю, безжиттєвістю процесів та вичерпанням життєвої енергії. У філософській літературі, зокрема у творах Аристотеля, М. Бердяєва, Л.А. Сенеки та інших авторів, цей феномен виявляється через такі поняття як потяг до смерті та омертвіння, що зумовлюють статичність і динаміку біологічних процесів; смерть як початок життя; смерть як душевні страждання та муки; смерть як зло, що викликає внутрішню деструктивність; страх смерті як поштовх до омертвіння; самогубство як екстремальний вияв внутрішньої дисгармонії.

Також дослідниками було доведено зв'язок тенденції до психологічної смерті з релігійністю суб'єкта. У науковій літературі, представленій працями С. Грофа, К.Г. Юнга, Е. Фрома та інших авторів, феномен релігійної віри виявляється через переживання страждань як звільнення від страху смерті; релігійний фанатизм як відданість Богу; заміщення внутрішньої трагедії відчуттям щастя та ейфорії; віру як втрату індивідуальності особи. Виявлено, що тенденція до психологічної смерті може маскуватися тенденцією до життя і проявлятися через душевні та фізичні страждання як показник глибокої відданості Богу; аскетизм, монашество, релігійний екстаз та транс як злиття з божественним; релігійний фанатизм, тероризм, екстремізм як боротьбу за добро у всьому світі; рабську покірність божеству як запоруку щастя.

Аналіз психологічної літератури вказує на існування взаємозв'язку між тенденцією до психологічної смерті та різними явищами, такими як аскетизм, муки, членушкодження, релігійний екстаз, транс, релігійний фанатизм та тероризм. Цей зв'язок виявляється у використанні релігійної віри як способу уникнення негативних наслідків психологічної травми та забезпечення ілюзорного розв'язання проблем шляхом омертвіння та підміни реальності уявною.

Тенденція до психологічної смерті проявляється через такі поняття, як «потяг до смерті», «соціальна смерть», «соціальне відчуження», «психологічна травма»,

«життєва криза», «програмованість поведінки» та «самогубство». (Ф. Є. Василюка [3], Р. Мей [6], З. Фрейда [7], Е. Фрома [8], К. Г. Юнга [9], Т. С. Яценко [10]) Ознаки, які характеризують тенденцію до психологічної смерті, включають неможливість вираження любові, розлад у стосунках з оточенням, почуття ревності, ненависті та безперспективності життя, а також апатію, консервативність, ригідність та соціальне відчуження.

Після аналізу наукової літератури, зокрема праць Р. Мея, З. Фрейда, Е. Фрома та інших, було встановлено зв'язок між базальною тривогою (внутрішньою тривогою, що виникає на ранніх етапах життя) та тенденцією до психологічної смерті. Виявлено, що дитина, яка сильно переживає відчуття обмеження, ізоляції та покинутості, може почати сприймати оточуючий світ як загрозливий та мертвий, а себе відчувати поза світом живих.

Також було підтверджено зв'язок тенденції до психологічної смерті з психічною травмою. Психічна травма, яку людина може зазнати під час процесу соціалізації, наприклад, через ізоляцію чи обмеження, може символічно сприйматися як своєрідна смерть для суб'єкта.

Ці висновки базуються на проведеному аналізі наукових джерел і потребують подальшого дослідження та обговорення.

2. Результати експериментального дослідження тенденції до психологічної смерті на ставлення суб'єкта до себе, інших людей, предметного світу

Наше дослідження встановило, що тенденція тяжіння до психологічної смерті спостерігається, коли енергія мортідо (потяг до смерті як бажання, орієнтованого на самознищення) переважає над лібідо (енергетична основа двох основних потягів людини - до задоволення й життя) у ставленні суб'єкта до оточуючого світу та до самого себе. Це проявляється у руйнівних діях, асоціальної поведінці, вбивстві, суїциді та інших негативних проявах. Якщо ці прояви відсутні, то можна говорити лише про тенденцію до психологічної смерті.

Одним із ключових факторів, що впливає на виникнення тенденції до психологічної смерті, є едіпова ситуація. Саме едіпова ситуація визначає поведінку суб'єкта через формування поведінкових програм на несвідомому рівні, спрямованих на реалізацію інфантильних фіксацій, що в свою чергу пов'язано з формуванням психологічної імпотенції та тенденції до психологічної смерті.

Було встановлено, що в цій ситуації виникає амбівалентне ставлення суб'єкта до об'єктів лібідо, що призводить до емоційного омертвіння, дистанціювання та розчарування у почутті любові. Травматичні переживання, пов'язані з едіповою ситуацією, такі як заборони та покарання батьків, закріплюються у психіці суб'єкта та можуть блокувати енергію лібідо, активізуючи при цьому енергію мортідо. Омертвіння лібідного тяжіння, яке відбувається в едіповій ситуації, проявляється у відмові від задоволь (наприклад, через аскетизм або монашество), у неспроможності встановлювати близькі партнерські стосунки, у недовірі до любові з боку інтимного партнера та у неспроможності виражати любов до інших людей.

Тенденція до психологічної смерті пов'язана з використанням психологічних захистів, які служать механізмами захисту особистості від неприйнятних або болючих реалій. Вона проявляється у відступах від реальності, коли людина намагається уникнути неприємних почуттів або створює ілюзію позитивності своїх вчинків.

Захисти психіки, пов'язані з тенденцією до психологічної смерті, можуть проявлятися у різних формах. Ось декілька прикладів психологічних захистів, які можуть використовуватися в таких ситуаціях:

Відкидання (розщеплення). Особа відкидає або відділяє свої негативні аспекти або неприйнятні емоції, утворюючи відчуття відсутності зв'язку з ними. Наприклад, людина може відкинути свою агресію до інших, відділивши її від свого свідомого досвіду.

Проекція. Особа сприймає свої внутрішні конфлікти, болючі емоції або неприйнятні риси як властивості зовнішнього світу. Наприклад, людина може віднести свої неприємні думки чи почуття до інших людей, вважаючи, що вони є причиною її страждань.

Раціоналізація. Особа приймає раціональне пояснення або виправдання для своїх неприйнятних дій, щоб зменшити невпевненість або відчуття провини. Наприклад, людина може раціоналізувати свою асоціальну поведінку, стверджуючи, що це є реакцією на несправедливість у світі.

Захоплення. Особа занурюється у роботу, хобі, релігію або інші діяльності з метою втекти від болючих реалій або неприємних емоцій. Вона може витратити багато часу і зусиль на ці заняття, щоб забути про свої проблеми.

Заміщення. Особа знаходить заміну для того, що вона не може отримати або досягти в реальності. Наприклад, людина, яка має тенденцію до психологічної смерті, може замінити близькі стосунки з матеріальними благами або залежністю від наркотиків.

Ці приклади показують, як психологічні захисти можуть використовуватися для зниження дискомфорту або відсутності реалізації неприйнятних аспектів себе, але водночас вони можуть спричинити віддалення від реальності та поглиблювати тенденцію до психологічної смерті.

Психологічна смерть відноситься до стану, коли людина відчуває внутрішню слабкість і втрату життєвого запалу. Це відчуття виникає через відступи від реальності, коли особа намагається втекти від неприємних аспектів свого життя шляхом відмови від них або створення ілюзій.

Наявність психологічної смерті може бути помічена, коли енергія мортідо, яка відображає силу смерті та руйнівності, переважає над енергією лібідо, яка відображає силу життя та енергію кохання. Це виявляється на трьох рівнях: в ставленні людини до світу (предметів), до людей і до самої себе.

Коли енергія мортідо переважає, людина може виявляти руйнівну поведінку щодо оточуючого світу, наприклад, завдаючи шкоди природі або тваринам, або

проявляти асоціальну поведінку. Крім того, за умови домінування енергії мортідо, збільшується ризик суїциду та вияву руйнівних дій щодо предметів та взаємин з оточуючими людьми.

Це становить загрозу для благополуччя та ментального здоров'я особи. Автоматизована захисна система психіки, яка базується на незавершених справах дитинства, може породжувати відступи від реальності. Вона спрямована на створення ілюзії позитивності власних вчинків, щоб відчувати себе краще, але це може призвести до віддалення від реальності та заглиблення тенденції до психологічної смерті.

Отже, психологічна смерть пов'язана з відступами від реальності, коли людина стикається зі своїми неприйнятними аспектами та відчуває внутрішню слабкість. Це може мати наслідки для її ставлення до світу, до людей та до самої себе, а також призводити до руйнівної поведінки та підвищеного ризику суїциду.

Порівняльний аналіз символіки психомалюнків і творів зображувального мистецтва допомагає нам краще розуміти вплив тенденції до психологічної смерті на ставлення особи до себе, до інших людей та до навколишнього світу. Цей аналіз розширює нашу уяву про різноманітність способів вираження цієї тенденції.

Виявлено, що феномен психологічної смерті може бути символічно відображений у творах мистецтва через сюжети страждань, насилля, агресії, жорстокості, руйнування та смерті. У психомалюнках цей феномен часто ілюструється символами, які виражають закритість (такі як підземелля, яйця, ґрати, ями, підводний світ, прірви, павутиння, склепи, космос, порожнеча), страждання (такі як пекло, розбите або стиснуте в кулак серце, кров, сльози, опале або зів'яле листя, тінь, маска), руйнування (такі як зруйноване місто, урагани, засохлі або вирубані дерева, катастрофи, війни, вбивства) і смерть (такі як могили, потойбічне життя, мерці, черепи, скелети, янголи, демони, вампіри).

Таким чином, феномен психологічної смерті може бути символічно відтворений у зображувальному мистецтві та символіці психомалюнків через різні сюжети страждань, насилля, агресії, жорстокості, руйнування, суїциду, нечистої сили та божественних образів. (рис. 1-12).

Рис. 1, 2. Драматична подія життя

Рис. 3-4. Дорога мого життя

Рис. 5. Криза мого життя

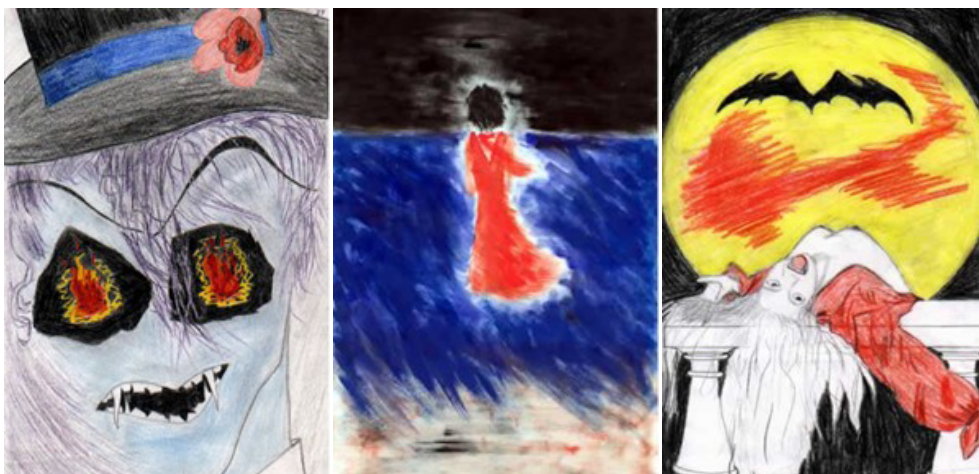

Рис. 6-8. Мій емоційний стан

Рис. 9-10. Людина яка психологічно не існує

Рис. 11-12. Минуле, яке не можна виправити

В проведеному порівняльному аналізі психологічної продукції учасників активного соціально-психологічного навчання, таких як психомалюнки, казки про власне життя та самоаналізи, з використанням мотивів української народної пісні та художньої літератури, було виявлено наявність амбівалентних почуттів у суб'єктів. Зокрема, виявлені почуття любові – ненависті, щастя – смутку, задоволення – болю, які призводять до втрати енергії та психологічної імпотенції суб'єкта.

Емпіричний матеріал дозволив уточнити прояви тенденції до психологічної смерті у ставленні суб'єкта до себе, до інших людей та до предметного світу. Стосовно ставлення до себе, спостерігалися відчуття зруйнованого, понівеченого життя, відсутність мрій та перспектив, почуття самотності, знедоленості, неприйняття себе, приниженості, розчарованості та відчуття фатуму життя.

У ставленні до інших людей спостерігалася неможливість виявляти чуттєвість, радіти життю, прояв агресивності, самоізоляція, відчуття втрати інтересу до зовнішнього світу та життя, смерть душі та ненависть до живого.

Щодо ставлення до предметного світу виявлено прагнення до руйнування та омертвіння життя, знищення.

Таким чином, емпіричні дані дозволили уточнити прояви тенденції до психологічної смерті через ставлення суб'єкта до себе (відчуття зруйнованого життя, неприйняття себе), до інших людей (агресивність, самоізоляція) та до предметного світу (руйнування, омертвіння).

Спільними ознаками виявів тенденції до психологічної смерті, які були виокремлені вище, є їх мортідна спрямованість і наслідки, що призводять організм до руйнування. Це підтверджується у згаданих творах. Особливо цінним є вияв амбівалентності почуттів суб'єкта, яка виявляється у протилежних парах: любов - ненависть, щастя - смуток, задоволення - біль. Ці почуття, в свою чергу, омертвляють та створюють ілюзію життя.

Встановлено взаємозв'язок між тенденцією до психологічної смерті і об'єктивними відношеннями суб'єкта. Емоційний клімат, що об'єднує суб'єкта з близькими людьми, може мати об'єктивні характеристики та переноситись на інші актуальні ситуації, що призводить до суб'єктивізму (психологічного егоїзму) у ставленні до близьких людей. Глибинно-психологічний підхід до дослідження тенденції до психологічної смерті підтверджує її вияв у сфері спілкування.

Тенденція до психологічної смерті на рівні спілкування проявляється у депресивності, пасивності, агресивності, ненависті, відчуженні від оточуючих людей, асоціальних вчинках і суїцидальних тенденціях. Ці прояви призводять до руйнування контактів з оточуючими людьми і ведуть до соціальної ізоляції. Наведемо декілька прикладів:

Депресивність. Суб'єкт, який демонструє тенденцію до психологічної смерті, може проявляти симптоми депресії, такі як постійний низький настрій, втрата інтересу до раніше приємних справ, втрата енергії і недостатнє самопочуття.

Агресивність. Суб'єкт може проявляти агресивність та ворожість у стосунках з оточуючими людьми. Це може виявлятися у фізичних актах насилля, вербальних загрозах або підтрюнуваннях.

Суїцидальні тенденції. У випадках серйозного впливу тенденції до психологічної смерті може збільшуватись ризик суїциду. Суб'єкт може висловлювати думки або наміри щодо самогубства, робити спроби на вчинення саморуйнування.
Відчуження від оточуючих. Суб'єкт може відчувати відстань та відчуження від близьких людей, неспроможність виявляти чуттєвість та радіти життю. Це може призводити до знищення зв'язків і соціальної ізоляції.

Ці приклади демонструють, як тенденція до психологічної смерті може впливати на ставлення суб'єкта до себе та до оточуючих людей, призводячи до негативних наслідків і руйнування взаємин.

Таким чином, застосування глибинно-психологічного спрямування в дослідженні тенденції до психологічної смерті включає такі методики:

Психоаналіз казки про власне життя протагоніста. Ця методика передбачає дослідження особистої історії суб'єкта через вивчення його переживань та взаємодії з казковими образами. Психоаналітичний аналіз казки дозволяє виявити суб'єктивні конфлікти, амбівалентність почуттів та механізми психологічної смерті.

Робота з предметною моделлю. Цей метод використовується для візуалізації внутрішнього світу суб'єкта. Суб'єкт створює модель з різних матеріалів, що відображає його внутрішні переживання та конфлікти. Це дозволяє проаналізувати його ставлення до самого себе та оточуючого світу.

Неавторський малюнок. Цей метод дозволяє суб'єкту виразити свої внутрішні переживання та конфлікти через малюнок без прив'язки до конкретної теми чи об'єкта. Психоаналіз неавторського малюнка дозволяє виявити суб'єктивні тенденції до психологічної смерті, амбівалентність почуттів та негативний досвід дитинства.

Таким чином методика психоаналізу комплексу тематичних малюнків засвідчує зв'язок тенденції до психологічної смерті з негативними переживаннями у дитинстві, де було заблоковано ніжні почуття та активізувалися мортідні потяги. Цей аналіз дозволяє виявити логіку несвідомого та порівняти її з логікою свідомості, об'єктивувати деструктивні тенденції до психологічної імпотенції та психологічної смерті, які символічно виявляються у тенденціях повернення до материнського лона, самопокарання та саморуйнування.

Використання цих методик дозволяє глибше розуміти психологічні механізми та витоки тенденції до психологічної смерті, розкривати негативний вплив внутрішніх конфліктів дитинства, а також виявляти можливості для корекційної роботи із суб'єктом.

Використання додаткових методик активного соціально-психологічного навчання, таких як робота з неавторським малюнком, створення протагоністом казки про власне життя, психодраматичні фрагменти і т.д., дозволяє нам підходити до вивчення впливу інфантильного досвіду суб'єкта на формування тенденції до психологічної смерті.

Структурно-семантичний аналіз емпіричного матеріалу, зокрема психоаналіз комплексу тематичних психомалюнків, допомагає нам об'єктивувати вплив едіпової залежності на виникнення амбівалентності почуттів суб'єкта до первинних лібідних об'єктів та розвиток суперечливих тенденцій психіки. Наприклад, суб'єкт може відчувати одночасно почуття сили та слабкості, бажання жити та бажання психологічної смерті, а також суперечливе ставлення до людей - бажання бути з ними і водночас віддалятися від них (психологічна імпотенція).

В контексті пізнання глибинно-психологічних витоків тенденції до психологічної смерті було показано, що використання психоаналітичної роботи з предметною моделлю, яка має метафоричний зміст, сприяє розумінню несвідомого. Тенденція до психологічної смерті стає об'єктивною (що відображають предметні моделі)

і проявляється у почуттях меншовартості, ущемленості самоідентичності, розчаруванні життям, відсутності перспективи, скептичному ставленні до майбутнього та нігілізмі.

Отже, використання цих методик дозволяє психологам досліджувати та розуміти внутрішні конфлікти та психологічні механізми, що лежать в основі тенденції до психологічної смерті, а також знаходити шляхи корекційної роботи з клієнтами.

Висновки.

Таким чином нами було емпірично доказано наступне. Якщо енергія мортидо перебільшує енергію лібідо, це можна уявити як символ «Інь Янь». Коли гармонія особистості порушується, внутрішня суперечність починає загострюватися, спрямовуючись у бік тенденції до психологічної смерті. Ця тенденція позбавляє суб'єкта життєвої енергії. Таким чином, тенденція до психологічної смерті може проявлятися навіть у людини, яка психічно здорова, але відбиватися на її фізіологічному стані, соціально-психологічному благополуччі.

Було виявлено, що деструктивний вплив педагогічних аспектів соціалізації суб'єкта в сім'ї та освітніх установах прямо впливає на формування тенденції до психологічної смерті. Цей деструктивний вплив призводить до відсутності емоційної чутливості у взаєминах з іншими людьми, самовідчуження, блокування сензитивності, саморефлексії, співчуття та емпатії у дитинстві. За таких обстав створюється ілюзія психологічної сили особистості, яка намагається подолати залежність від батьків, отримати свободу та відчуття неперевершеності. Це компенсаторний захисний механізм, який виникає через емоційну знедоленість та пригніченість в дитинстві, і створює ефект ілюзорної сили. Таким чином, психологічна смерть може бути способом захисту від травматичних переживань, виражаючись у хворобі, блокуванні почуттєвої сфери та емоцій.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Аристотель. Метафизика. Сочинения: В 4 т. М.: Мысль, 1976. Т.1.
- [2] Бердяев Н. А. Философия свободного духа. М.: Республика, 1994.
- [3] Василюк Ф. Е. Пережить горе. О человеческом в человеке. М.: Политиздат, 1991.
- [4] Гроф С., Хелифакс Д. Человек перед лицом смерти. Пер. с англ. А. Неклесса. М.: ООО „Издательство АТС“, 2003.
- [5] Ганнушкин П. Б. Избранные труды по психиатрии. Ростов-на-Дону: Феникс, 1998.
- [6] Мэй Р. Смысл тревоги. М.: Класс, 2001.
- [7] Фрейд З., Рязанцев С. Танатология – наука о смерти. Мы и смерть. По ту сторону принципа наслаждения. СПб., 1994.
- [8] Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. Мн.: ООО Попурри, 1999. 624 с.
- [9] Юнг К. Г. Либи́до, его метаморфозы и символы. СПб., 1994.
- [10] Яценко Т. С. Основы глубинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика: Навч. посіб. К.: Вища шк., 2006.

DETERMINANTS OF MANIFESTING A TENDENCY TO PSYCHOLOGICAL DEATH

ABSTRACT

The article reveals that the deep-psychological origins of the tendency to psychological death relate to the Oedipal period of the subject's development. Emphasis is placed on the need to carry out in-depth psychocorrection to balance out the destructive tendencies of the psyche. The essence of the phenomenon of psychological death and its deep determinants are revealed in the article. The formation of an inclination to psychological death is associated with a traumatic childhood experience. It has been proven that this tendency is related to a psychological defence mechanism and can be considered a form of personal protection from a traumatic experience. A correlation between the tendency to psychological death and the attitude object, which manifests itself as negativism towards the world, has been revealed. The study concludes that it is advisable for future practicing psychologists to undergo psychocorrection of active social-psychological cognition to eliminate the tendency to psychological death.

KEYWORDS

psychological death, psychological impotence, unconscious, deep mechanisms of the psyche, Oedipus complex, psychological defences.

UWARUNKOWANIA PRZEJAWIANIA SIĘ SKŁONNOŚCI DO ŚMIERCI PSYCHOLOGICZNEJ

STRESZCZENIE

Artykuł ujawnia, że głębokie psychologiczne źródła skłonności do śmierci psychicznej wiążą się z okresem edypalnym rozwoju podmiotu. Nacisk kładziony jest na konieczność przeprowadzenia pogłębionej psychokorekcji, w celu wyrównania destrukcyjnych tendencji psychiki. Ujawniono istotę zjawiska śmierci psychicznej, a także ujawniono jego głębokie uwarunkowania, kształtowanie się skłonności do śmierci psychicznej, związanej z traumatycznym doświadczeniem z dzieciństwa. Udowodniono, że skłonność ta jest związana z psychologicznym mechanizmem obronnym i może być traktowana jako forma osobistej ochrony przed traumatycznym przeżyciem. Ujawniono korelację między skłonnością do śmierci psychicznej, a postawą obiektywną, która przejawia się jako negatywizm wobec świata. W opracowaniu stwierdzono, że dla przyszłych praktykujących psychologów, wskazane jest poddanie się psychokorekcji czynnego poznania społeczno-psychologicznego, w celu usunięcia tendencji do psychologicznej śmierci.

SŁOWA KLUCZOWE

śmierć psychiczna, impotencja psychiczna, nieświadomość, głębokie mechanizmy psychiki, kompleks Edypa, psychologiczne mechanizmy obronne.

Artykuł udostępniony na licencjach Creative Commons/ Article distributed under the terms of Creative Commons licenses: Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0). License available: www.creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/